Maža juoda Ilzos Herman užrašų knygelė

Įpusėjus rugpjūčiui, ji manė, kad į *Grande Strasse 8* eina to paties seno vaisto.

Pakelti sau nuotaiką.

Ji to tikėjosi.

Diena buvo saulėta ir kaitri, tačiau vakarop buvo žadami trumpi lietūs. Knygos „Paskutinis nepažįstamasis“ gale buvo citata. Lizelė prisiminė ją, eidama pro ponios Diler krautuvę.

Paskutinis nepažįstamasis, 211 psl.
Saulė maišo žemę. Vis ratu ir ratu.
Ji maišo mus tarsi troškinį.

Lizelė apie tai pagalvojo tik todėl, kad diena buvo išties karšta.

Miuncheno gatvėje prisiminė praėjusios savaitės įvykius. Priešais jos akis iškilo keliu kojas velkantys žydai, jų srautas, skaičius ir skausmas. Ji nusprendė, kad citatoje trūksta vieno žodžio.

„Tas žodis yra *bjaurus* troškinys“, – mąstė ji.

„Jis toks bjaurus, kad negaliu jo pakęsti.“

Lizelė perėjo per Amperio tiltą. Vanduo vaiskiai spindėjo šlovinga smaragdine spalva. Ji žvelgė į akmenėlius dugne ir klausėsi pažįstamos vandens melodijos. Pasaulis tokios upės nenusipelnė.

Ji įkopė į kalvą ir pasiekė Didžiąją gatvę. Namai čia atrodė pasibjaurėtinai gražūs. Ji mėgavosi lengvu kojų ir plaučių skausmu. „Paspartink žingsnį“, – pamanė sau ir ėmė kilti tarsi pabaisa iš smėlio. Uoslę kuteno kvartalą dengiančios žolės kvapas. Jis buvo gaivus, saldus ir žalias su geltonais galiukais. Ji perėjo per kiemą nė karto neapsidairiusi aplink ir nė akimirkai baugščiai nestabtelėjusi.

Langas.

Delnai ant rėmų, šuolis.

Ant grindų nusileidusios pėdos.

Knygos, puslapiai ir džiaugsmo teikianti vieta.

Išsitraukusi iš lentynos knygą, ji atsisėdo ant grindų.

„Kažin, ar ji namie?“ – svarstė Lizelė, tačiau iš tikro jai nebuvo svarbu, ar Ilza Herman skuta bulves virtuvėje, ar stovi eilėje pašto skyriuje. Ar apkvaitusi stovi virš jos tyrinėdama, ką mergaitė skaito.

Lizelei tai tiesiog neberūpėjo.

Ilgą laiką ji sėdėjo ant grindų, o priešais jos akis vaizdai keitė vienas kitą.

Ji regėjo savo brolį, mirštantį su viena akimi atmerkta, kita – vis dar sapne. Ji atsisveikino su savo motina ir įsivaizdavo ją vienišą, laukiančią traukinio atgal į užmarštį. Vielinė moteris atsigulė ant žemės ir leido savo raudai ristis gatve tol, kol šioji apvirto tarsi varomosios jėgos pritrūkusi moneta. Jaunas vyriškis kabėjo ant virvės, nuvytos iš Stalingrado

sniego. Ji regėjo metalinėje dėžėje mirštantį bombonešio pilotą. Ji matė žydą, kuris dukart padovanojo jai gražiausius pasaulyje puslapius, varomą į koncentracijos stovyklą.

O viso to centre stovėjo fiureris, rėkaudamas ir dalydamas aplinkiniams savo žodžius.

Visi šie vaizdiniai sudarė pasaulį, virusį joje, kol Lizelė sėdėjo tarp puikiųjų knygų puošniais viršeliais. Vaizdiniai maišėsi tarsi tas troškinys, kol ji apžiūrinėjo pastraipų ir žodžių prikimštus puslapius.

„Jūs menkystos, – mąstė ji. – Jūs žavingos menkystos.“ „Neverskite manęs pasijusti laimingai. Prašau, nepripildykite manęs džiaugsmo ir neleiskite manyti, kad iš viso šito gali būti kažkas gera. Pažvelkite į mano žaizdas. Pažiūrėkite į šiuos įdrėskimus. Ar matote mano viduje nubrozdinimus? Ar matote, kaip jie didėja tiesiai priešais jūsų akis, naikindami mane iš vidaus? Daugiau nebenoriu nieko tikėtis. Pavargau melstis už Makso saugumą ir gyvybę. Arba Alekso Štainerio.

Nes pasaulis jų nenusipelnė.“

Išplėšusi vieną knygos lapą, sudraskė jį į skutelius.

Tuomet – visą skyrių.

Netrukus grindis aplink ją dengė tik popieriaus skiautelės su ant jų įspaustais žodžiais. Žodžiai. Kodėl jie apskritai egzistuoja? Be jų nieko panašaus nebūtų nutikę. Be žodžių fiureris buvo niekas. Nebūtų nė vieno šlubčiojančio belaisvio, nereikėtų paguodos ir kitokių žodinių triukų, kurie priverstų mus geriau jaustis.

Ką gera davė žodžiai?

– Ką gera davė žodžiai? – dabar jau balsiai pakartojo Lizelė oranžinės šviesos užlietame kambaryje.

Knygų vagilė pakilo ir atsargiai nužingsniavo prie bibliotekos durų. Jos nesipriešino praveriamos. Erdvus vestibiulis buvo paniręs į medinę tuštumą.

– Frau Herman?

Klausimas sugrįžo atgal ir pamėgino nuvilnyti iki laukujų durų, tačiau pusiaukelėje tyliai nusileido ant poros storų grindų lentų.

– Frau Herman?

Jos šūksnius sutiko tik tyla, todėl Lizelė pajuto pagundą nusliūkinti į virtuvę dėl Rudžio. Mergaitė susilaikė. Jai pasirodė neteisinga vogti maistą iš moters, palikusios jai prie lango žodyną. Be to, ji ką tik puslapis po puslapio, skyrius po skyriaus sunaikino vieną iš jos knygų. Žalos buvo padaryta pakankamai.

Grįžusi į biblioteką, Lizelė atidarė vieną iš rašomojo stalo stalčių. Mergaitė atsisėdo.

Paskutinis laiškas

Miela ponia Herman,

Kaip matote, aš vėl lankiausi jūsų bibliotekoje ir suniokojau vieną iš jūsų knygų. Paprasčiausiai buvau tokia įpykusi ir išsigandusi, kad norėjau nužudyti žodžius. Anksčiau jus apvogiau, o dabar sugadinau jūsų nuosavybę. Atleiskite man. Norėdama save nubausti, manau, liausiuosi čia lankiusis. O gal tai visai ne bausmė? Myliu šią vietą ir nekenčiu jos, nes joje pilna žodžių.

Jūs buvote mano draugė, nors įskaudinau jus, buvau nepakenčiama (šį žodį radau jūsų žodyne), todėl manau, kad dabar paliksiu jus ramybėje. Už viską labai atsiprašau.

Dėkoju dar kartą.

Lizelė Meminger

Palikusi raštelį ant stalo, ji paskutinį kartą atsisveikino su kambariu, triskart apeidama jį ratu ir paglostydama knygas lentynose. Kad ir kaip jų nekentė, atsispirti joms taip pat negalėjo. Aplink knygą pavadinimu „Tomio Hofmano taisyklės“ mėtėsi daugybė suplėšyto popieriaus skiautelių. Pro langą įsėlinęs vėjelis keletą jų pakėlė nuo žemės.

Šviesa kambaryje vis dar buvo oranžinė, tačiau nebe tokia vaiski kaip anksčiau. Paskutinį kartą ji palietė bibliotekos lango rėmą, paskutinį kartą pajuto rizikos jaudulį ir skausmo dūrį žemę palietusiose pėdose.

Kol ji nusileido nuo kalvos ir perėjo per tiltą, oranžinė šviesa spėjo išnykti. Danguje tvarką darė debesys.

Eidama Himelio gatve, pajuto pirmuosius lietaus lašus. „Daugiau niekuomet nebepamatysiu Ilzos Herman“, – mąstė ji, tačiau knygų vagilei kur kas geriau sekėsi skaityti ir plėšyti knygas, nei daryti prielaidas.

Po trijų dienų

Į trisdešimt trečiojo namo duris pasibeldžia moteris ir laukia atsako.

Lizelei buvo keista matyti ją vilkinčią kažką kita nei savo chalatą. Vasariška jos suknelė buvo geltona su raudonais papuošimais. Ant jos buvo prisiūta kišenėlė su nedideliu gėlės žiedeliu. Jokių svastikų. Juodi bateliai. Lizelė anksčiau niekada neatkreipė dėmesio į Ilzos Herman blauzdas. Jos kojos atrodė porcelianinės.

– Ponia Herman, atleiskite man už tai, ką paskutinį kartą padariau bibliotekoje.

Moteris ją nutildė. Iš rankinės ji ištraukė mažą juodą knygelę. Viduje buvo ne pasakojimas, o liniuoti lapai.

– Pamaniau, kad jei daugiau neketini skaityti mano knygų, galbūt norėsi vieną parašyti pati. Tavo laiškas, jis buvo… – ji padavė knygelę Lizelei, laikydama ją abiem rankomis. – Tu iš tiesų sugebi rašyti. Rašai tikrai puikiai, – knygelė buvo gana sunki, jos viršelis – toks pat matinis, kaip ir „Gūžtelėjimo pečiais“. – Ir prašau, – patarė jai Ilza Herman, – nebausk savęs, kaip ketinai. Nesek mano pėdomis, Lizele. Atvertusi knygelę, Lizelė palietė popierių.

– *Danke schön,* frau Herman. Galiu pavaišinti jus kava, jei norite. Gal užeisite? Aš namie viena. Mano mama lanko kaimynę, ponią Holtzapfel.

– Pasinaudosime durimis ar langu?

Lizelė įtarė, kad per visus šiuos metus Ilza Herman neleido sau nusišypsoti plačiau nei tuomet.

– Manau, pasinaudokime durimis. Taip paprasčiau.

Jos susėdo virtuvėje.

Du puodeliai kavos ir duona su uogiene. Pokalbis mezgėsi sunkiai, ir Lizelė girdėjo Ilzą Herman ryjant, tačiau kažkodėl nė viena iš jų nesijautė nepatogiai. Buvo netgi malonu stebėti moterį, pučiančią į kavos paviršių ir mėginančią ją atvėsinti.

– Jeigu kada nors ką nors parašysiu ir pabaigsiu, – tarė Lizelė, – būtinai jums parodysiu.

– Būtų labai malonu.

Mero žmonai išėjus, Lizelė stebėjo ją žingsniuojančią Himelio gatve. Ji žvelgė į geltoną jos suknelę, juodus batelius ir porcelianines kojas. Prie pašto dėžutės Rudis pasiteiravo:

– Ar tai buvo ta moteris, apie kurią aš galvoju?

– Taip.

– Tu juokauji.

– Ji atnešė man dovaną.

Kaip paaiškėjo vėliau, tądien Ilza Herman įteikė Lizelei ne tik knygelę. Ji taip pat suteikė jai priežastį leisti laiką rūsyje – mėgstamiausioje mergaitės vietoje iš pradžių su tėčiu, vėliau – su Maksu. Ji suteikė jai priežastį užrašyti savo pačios žodžius, kurie primintų, kad būtent jie prikėlė ją gyvenimui.

– Nebausk savęs, – jos ausyse skambėjo mero žmonos žodžiai, tačiau Lizelės dar laukė ir bausmė, ir skausmas, ir šiek tiek laimės. Tai buvo rašymas.

Naktį, kai motina ir tėtis miegojo, Lizelė nusėlino į rūsį ir įžiebė žibalinę lempą. Iš pradžių ji visą valandą spoksojo į pieštuką ir popierių. Privertė save prisiminti ir, kaip jai buvo įprasta, nenusigręžė. „*Schreibe* – paliepė ji sau. – Rašyk."

Praėjus daugiau nei dviem valandoms, Lizelė Meminger pradėjo rašyti neįsivaizduodama, kaip jai šitai pavyks. Kaip ji galėjo žinoti, kad vieną dieną kas nors paims jos pasakojimą ir visur nešiosis su savimi?

Niekas tokių dalykų nesitiki.

Jų nesuplanuosi.

Atsisėdusi ant mažos dažų skardinės, o didesnę naudodama kaip stalą, pieštuku Lizelė palietė pirmąjį knygelės puslapį. Jo viduryje mergaitė užrašė štai ką.

KNYGŲ VAGILĖ
Trumpas Lizelės Meminger pasakojimas.